

A pesti ház

*

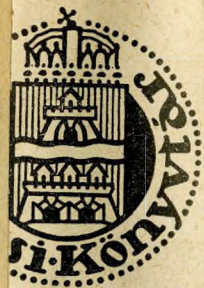
Mikor legutóbb Thomas Mann ittjárt Budapesten és a már megszokott, csak talán megnyilatkozásában kevésbé banális elragadtatással csodálkozott a *Világ* tudósítója előtt Budapest fekvésének szépségén, nem felejtett el csodálkozni az emberi munka nagyszerűségén sem, melynek oly kifartással sikerült elrontania Budapest természetadta szépségeit.

Mert csakugyan, a pesti architektúra városrontó munkáját nem elegendő megállapítani, ebben az architektúrában egy csomó bámulnivaló kvalitás is bontakozik a gyanutlan idegen elé: a rosszak bámulatos leleménye, invenciója, fürgesége; annyi zsenialitás, amennyivel a világ legjobb építészét kellett volna megcsinálni. Honnan vették az ötleteknek ezt a gazdagságát, melyvel a logika és a tradíció minden segítsége nélkül ezeket a házakat ki tudták gondolni?

Formanyelvük, tömegelosztó- és dekorálórendszerük eredete, elgondolásának logikája és célja: megannyi probléma az idegennek, aki esetleg valamelyes céltudatosságot, valamennyire konstruktív gondolkodásmódot nem tart az építészet lényegével ellenkezőnek. Az ember sem a logikájával, sem a fantáziájával nem tud utána járni egy-egy ilyen egetostromló bérkaszánya elgondolásának: hogyan találta ki, hol vette az építő ezeket a különösségeket, furcsaságokat és lehetetlenségeket?

Látunk házakat, melyek fölfelé szélesednek (nyilván, hogy a hatás annál megnyugtatóbb legyen), bérházakat hatalmas vártornyokkal (melyek rendeltetésben, formában, arányban semmi közöséget nem vallanak a házzal), a homlokzat, rendszer és ritmus nélkül, megszagatva, lyuk, erkély össze-vissza, naturalisztikus szobrok, ezin, majolika, márvány, gipsz-plasztika, öt-hattféle diszitó anyag egyetlen házon... nem, nem lehet ötleteiket még csak exemplikativan sem felsorolni, mert holnap ismét egy új elrugaskodással döbentenek meg, amely olyan gyökeresen, azaz hogy gyökeretlenül új, hogy nem lehet az eddigi tapasztalatok közé besorozni.

Tizenöt év óta — nagyon csekély, sajnos, a város egyetemes képében alig számottevő kivétellel — így építenek Budapesten és ami nekünk, kortársaknak nem muló, testet öltött, eleven szemrehányás: az építkezésnek egy-két év előtt történt nekilendülése ismét egy csomó, talán az eddigieknél is rosszabb új házat dobott a pesti utcára, amelyek jó néhány évtizedre tönkretették legfialalabb, legreményteljesebb városrészeinket.

Iktatószám

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Osztályozás

Tárgy

72

Hely

Szerző *Bárdos Arthur*

Cím *A pesti ház.*

Idő

"1913"

Forrás: *Világ.*

Személy

Bp.

(Hely)

1913 XII/28

(Idő)

(Köt. v. szám)

Thomas Mann pedig Münchenből jött hozzánk és amikor a vonat kirobogott vele Münchenből, majd München elő- és külvárosaiából, egyre kisebb és kisebb házak cikáztak el mellette, de valamennyi nyugodt, egyszerű és nyájas ház volt, a nagyobbrészt piros tető szélesen, megnyugtatóan fedte be a házak tarkóját és a sok ablakszem egyenletes ritmusokban, nyugodtan és kellemesen tagolta a házak felületét. Csak az erkélyfajta, játékos kiszögellés lett egyre több, meg az ablakok mellett felkúszó, még ilyenkor, ősztájt is lombos örökzöld...

Nagyszerű az, ahogyan a tizenöt-husz év előtti rossz szecesszió kipisztult Münchenből és ahogyan újra támadt és kilombosodott a régi, becsületes délnémet építési tradíció, amelyet néhány jó művész, Schaut, Seidl, Müller, meg a többi, oly finom érzéssel idomított hozzá a mai szükségletekhez, a mai izléshez és főként az egyszerűség posztulátumához.

És a mi fő: ez a helyes és egészséges építési mód nem maradt meg az arisztokratikus izlésiek kiváltságának, hanem egészen általánossá lett és mivelhogy a régi hagyományoknak egészséges továbbfejlesztéséből támadt, ma már egy-egy olyan külvárosi kis ház egyenesen a néplelek megnyilatkozásának hat és eszünkbe sem jut, hogy kulturált művészek tudatos munkájának az eredményét, hatását lássuk bennük. Ma már ezek a kis, ismeretlen nevű építészektől vagy talán építőmesterektől tervezett házak is jók, mivelhogy jó, egészséges hagyományokban gyökerező és mégis korszerű: maga az irány, a művészi mozzanat, melynek ezek csak távoli elhullámzásai.

Münchenből, Berlinből és Bécsből csaknem egészen kipisztult már az építészetnek az az egyéniség-hajszoló örülete, mely a minél különösebb és minél különbözőbb — ők úgy mondták: „egyénibb” — építés jelzavával tett tönkre ott is egész városrészeket. Ott már rájöttek, hogy az építészet, természete szerint, lényegesen különbözik a festésztől s így nem kérhet attól kölcsön — legföllebb csak — mater artium — diktálhat annak elveket. A bécsi „Kspáz” és a berlini „Protzarchitektur” ma már csak nálunk virágzik. Az ötletesség, a lelemény, a lendület már csak nálunk zsufolja agyon, oda nem tartozó elemekkel az architektúrát és ékteleníti el a legnyugtalanabb hatásokkal a monumentalitást, nyugalmat, sőt szürkéséget parancsoló nagyvárosi utcát.

Persze, az idegennek hamarosan rá kell jönnie arra is, hogy nemcsak a véletlen és az izlés hiánya okozta nálunk ennek az építészeti iránynak a feltűnően hosszú meggyökeresedését. Hanem más, mélyebb, hogy úgy mondjuk: lélektani okok is. Hiszen egy ház homlokzata mindent elmond nemcsak a ház építőjéről, hanem az építetőjéről is. Míg a kép például csak festője kvalitásairól beszél, addig a ház az építető izlését, igényeit, szükségleteit is hűségesen jellemzi s éppen ezeknél, az építető izlésbeli és gyakorlati igényeit jellemző vonásainál fogva függ össze ezer gyökérszállal: magával a korrallal, a kornak szellemi és gyakorlati életével is.

A pesti ház fenntartás nélkül, pőrén, megmutatja a jobb szemű idegennek összes jellegzetes tulajdonságainkat. Megmutatja fejlődésünk amerikai tempóját, nagy nekilendüléseinket, beesvágunkat, de megmutatja fejlődésünk átmenetek híján való ugrásait is, izlésbeli kulturánk megalapozatlanságát és külsőséges voltát, megmutatja a komoly, konstruktív gondolkodás hiányát és egyáltalában — túlzás nélkül mondhatjuk — egész közéletünk etikai ingadozását is.

Bárdos Arthur.